

MANUALS AMERICANS RECENTS DE LINGÜÍSTICA ROMÀNICA

La fragmentació lingüística i política d'Europa ha tingut, crec, almenys una conseqüència positiva: l'abundància d'introduccions a la filologia romànica. Mentre a les universitats la història literària és ensenyada molt sovint per emigrants en la llengua de la literatura en qüestió, la filologia és dictada generalment en la llengua del país. Després d'alguns anys de cursos, el catedràtic romanista és temptat de convertir les seves notes en un manual. Els països de llengua alemanya, bé que fan més ús que els altres de textos en la llengua estudiada, han produït sobretot gramàtiques comparatives, diccionaris històrics i bibliografies crítiques (Diez, Körting, Meyer-Lübke, Zauner, Lausberg, Wartburg, Kuhn, Rohlf, Baldinger, etc.). França, no tan interessada en horitzons amplis, s'accontentà i segueix accontentant-se amb reedicions del Bourciez (les coses canviaran potser amb els llibres del llenguadocià Bec); Espanya, amb tants de retards en estudiar la pròpia *petita Romània* de la Península, tradueix la producció forastera; Itàlia ha produït els manuals de Monteverdi, Battaglia, Tagliavini i Vàrvaro, Romania el de Jordan, Holanda el de Vidos i Hongria el de Tamás.

A Anglaterra aparegué el 1960 el llibre *The Romance Languages* de W. D. Elcock († 1960) dins la sèrie «The Great Languages» de l'editorial Faber & Faber de Londres. El fet que aquest manual d'estil tradicional i poc entusiasmador hagi estat reeditat amb solament pocs canvis el 1975¹ fa evident que no hi ha encara res de millor per a reemplaçar-lo. D'altra banda, la història de la lingüística romànica de Jordan del 1932 ja fou traduïda a l'anglès el 1937 per John Orr († 1966) amb suplement propis. El 1970 la professora Rebecca Posner —de la Universitat de York, però amb temporades freqüents als Estats Units— revisà i reedità la *Introduction to Romance Linguistics: Its Schools and Scholars*, i hi afegí (pàgs. 393-579) un apèndix substancial sobre els darrers trenta anys de recerques.² Posner mateixa, durant la seva estada a Ghana (circumstància que ens recorda Auerbach a Is-

1. Nova introducció (pàgs. 17-27) i bibliografia analítica (pàgs. 501-510) per J. N. GREEN, de la Universitat de York. Pàg. 17, nota 1, la llista de les recensions de les quatre edicions de l'obra original de 1960, 1961, 1964 i 1967.

2. Recensió, personal i favorable, de YAKOV MALKIEL en *RPh* 25 (1971), 216-224, amb el títol provocatiu de *A Straightforward Report on the Latest Crisis in Romance Philology*. Posner resumeix la història del JORDAN-ORR, pàgs. 404 i ss., amb llista de les recensions.

tanbul³ i W. Bal al Congo) escriví un llibre de butxaca *The Romance Languages: A Linguistic Introduction*, publicat el 1966 a Garden City, Nova York, edició ara esgotada (no hi haurà nova edició). Si en general els filòlegs acolliren aquesta obra popular més aviat amb miraments,⁴ almenys Malkiel hi veia el bon camí per a guanyar, per fi, un auditori més ampli per a la romanística en els campus universitaris americans. I si hi ha una persona als Estats Units que tots els romanistes del continent són unànimes a considerar el màxim representant de la romanística americana, és el professor poliglòt de Berkeley. Però Malkiel, que tan clarament veu els elements psicològics, socials i personals (i de *política universitària*) en el desenvolupament de la disciplina de la romanística tant a Europa⁵ com a l'Amèrica llatina,⁶ no té ni les ganes ni el temps d'assumir encara més el paper de guaiador dels romanistes americans en el llarg i tortuós camí d'establir cursos de filologia romànica. El 1946 — un any abans de fundar la famosa i florent revista «Romance Philology»⁷ — fou el principal animador en la fundació de la secció de «Comparative Romance Linguistics» de la prestigiosa Modern Language Association, que el 1951 començà a publicar un butlletí policopiat (amb una contribució de Joan Corominas). D'una manera igualment activa participa en els Linguistic Symposia on Romance Linguistics que es reuneixen anualment des del 1972 i en la Berkeley Convocation of Romance Philologists des del 1974. Nogensmenys, observant les publicacions que resulten d'aquestes reunions, tinc la impressió que els professors participants creuen veure el millor futur per a la disciplina en la direcció de la lingüística teòrica i abstracta — *científica*, ens diran — i, doncs, el seu futur professional en els departaments de lingüística i ja no en els camps tradicionals de la filologia dins les seccions de llengües i literatures.

Creient que la vella *filologia*, l'estudi de la història de la cultura a través de la paraula parlada i escrita, serà més capaç d'atraure un gran nombre d'estudiants de primer o segon any — única manera de garantir la continuïtat d'un curs universitari — es formà el 1969 el Pedagogical Seminar for Romance Philology, amb reunions durant els congressos anuals de la MLA. Cal esperar que el gran projecte de l'associació, el de preparar un «Model Textbook» de filologia romànica — és a dir l'agrupament dels materials, mapes, textos, exercicis, exàmens, etc., necessaris durant tot un any acadèmic —, es realitzarà abans no s'acabi l'entusiasme dels col·laboradors i dels eventuals utilitzadors.

3. La seva *Introduction aux études de philologie romane*, 1.ª ed. 1949, 3.ª ed. Frankfurt 1965, fou traduïda a l'anglès amb el títol *Introduction to Romance Language and Literature* (Nova York 1961).

4. Vegeu les recensions en *RPh* 22 (1966), 365 i ss.; «Language» 44 (1968), pàgines 621-625; «Linguistics» 42 (1968), 129-133; *MLR* 63 (1968), 98 i s.; «French Studies» 23 (1969), 211-213; *FMLS* 5 (1969), 180-191.

5. Vegeu el seu panorama *Comparative Romance Linguistics* en el vol. 9, 2 de la sèrie gegantina *Current Trends in Linguistics*, dedicat a *Linguistics in Western Europe*, editat per Th. A. SEBEOK (The Hague 1972), 835-869, amb notes en lletra petita fins a la pàg. 925. En el vol. 9, 1 de la *CTL*, pàgs. 835-925 la contribució seva sobre *General Diachronic Linguistics*. Qui no pugui llegir Malkiel en anglès podrà aprofitar-se de la *Scelta di Saggi*, traducció italiana de nou treballs seus, editada a Florència el 1970.

6. *Linguistics and Philology in Spanish America* (A Survey 1925-1970), «Janua Linguarum, Series Minor», vol. 97 (The Hague 1972), amb un suplement sobre 1970-1972. La primera versió, titulada *Hispanic Philology*, aparegué als *Current Trends* citats, vol. 4 (1968), 158-228.

7. Vegeu ara *A Bibliographic Index to Romance Philology I-XXV* (Berkeley 1974), amb un pròleg de MALKIEL, pàgs. VII-XIII.

Encara és massa aviat per a apreciar l'impacte que han fet sobre aquest ambiciós projecte quatre publicacions recents, que tot professor estudiarà per tal de veure si les pot incorporar en els seus cursos i si poden servir-li de model positiu o bé d'exemple del que caldrà evitar. Passem ara també nosaltres a fullejar els llibres en qüestió.

El primer no ens entretindrà gaire. Els crítics⁸ de la monografia de Henry Mendeloff,⁹ *A Manual of Comparative Romance Linguistics: Phonology and Morphology* (The Catholic University of America Press, Washington D. C. 1969, xiv + 123 pàgines), foren unànimes a rebutjar-la, desorientats pel que fa a la seva intenció, lloc entre les escoles lingüístiques, formació de l'autor, etc. Mendeloff, de la Universitat de Maryland, animat per l'emigrant alemany Helmut Hatzfeld, ja molt gran, s'aprofità de l'ambient conservador de la seva *alma mater*, la Universitat Catòlica d'Amèrica —única que encara imprimeix les tesis dels seus doctors— per a publicar un treball seu, tot i que es troba aïllat dels corrents lingüístics tant d'Amèrica com d'Europa. En la pàg. v del seu prefaci, l'autor ens diu simplement que vol presentar «en anglès, clarament i breument, un compendi de la informació més fidedigna sobre l'evolució estructural de les llengües romàniques». Continua dient que, evitant «tota polèmica i seguint les conclusions dels millors especialistes», es limita a «refinar, reestructurar i revisar» materials de segona mà, sempre tenint present el propòsit del llibre —propòsit que malauradament no aclareix en cap lloc. En la primera part del llibre (pàgs. 4-31) són descrits, sense cap nota i sense fer ús de llistes o de taules sinòptiques, els canvis fonològics de les vocals i consonants del llatí vulgar en gal·lo-romànic (fr. estàndard i provençal; aquest últim, segons diu en el prefaci, en la forma que té com a llengua nacional!), ibero-romànic, reto-romànic (sempre surselvà, probablement segons el *Handbuch* de Gartner), italo-romànic (toscà literari; el sard, crec, segons Wagner), balcano-romànic (romanès). En la segona part (pàgs. 32-96), sempre segons el mateix procediment, hom descriu els desenvolupaments morfològics en la flexió de substantius, verbs, pronoms, articles, adjectius, adverbis i numerals. Vist que Mendeloff no fa sinó resumir el que hom diu ja en tantes gramàtiques històriques —seguint criteris de selecció mai no explicats— no val la pena, crec, d'analitzar amb lupa aquest centenar de planes atapeïdes per trobar-hi inconsistències, omissions, malentesos, errors, etc. Només els estudiants forçats a llegir el llibre en sofriran; però, a part de l'autor mateix, crec que ben pocs professors l'usaran en llurs cursos. Fins i tot si el que hi és dit és correcte, dir-ho d'aquesta manera no atraurà, de segur, molts alumnes ni guanyarà amics per a la romanística.

El que més interessarà el lector és, potser, l'apèndix A (pàgs. 97-104) on són transcrits passatges bíblics (a part de dues excepcions, tots sobre el fill pròdig) en fr. i prov. antic i actual (sense mai indicar les fonts), cast., cat., rètic, it., sard i romanès. L'apèndix B (pàgs. 105-111) és un glossari d'un centenar de termes lingüístics. La Bibliografia (pàgs. 112-118) que precedeix l'índex final inclou també les revistes especialitzades. Quant al català hi són indicades les gramàtiques històriques de Griera, Badia, Moll i —gran misteri! — de V. García de Diego,¹⁰ la

8. Vegeu per ex. «Orbis», 19 (1970), 241-243, i *ZRPh*, 87 (1971), pàgs. 131-134 (de Baldinger).

9. Sorpren aquesta insistència en el títol acadèmic a la portada del llibre. Mendeloff, nascut a Nova York el 1917, aconseguí el grau de doctor de la Universitat Catòlica de Washington el 1960.

10. La data de 1961 fa pensar que es tracta de la segona edició de la seva *Gramàtica històrica española*.

Catalan Grammar de Joan Gili, els textos medievals de Russell-Gobbett (així, en lloc de Gebbett), la *Bibliografia* de Griera del 1947, la vella edició del 1954 d'*El que s'ha de saber...* de Corominas, i el llibre del 1925 de Meyer-Lubke, el títol del qual és abreujat en *Das Katalanische*. I això és tot.

El segon llibre de què parlarem ací té molt en comú amb el primer. Es tracta de D. L. Canfield i J. C. Davis,¹¹ *An Introduction to Romance Linguistics* (Southern Illinois University Press, Carbondale & Edwardsville, 1975, xxvi + 201 pàgs.). En el prefaci, d'una sola pàgina, els autors — que es van doctorar ambdós a trenta-un anys el 1934 i el 1936 — presenten llur llibre com a «fruit de molts anys d'ensenyar la filologia i lingüística romànica». Amb ell volen «omplir un buit de llarga durada, empitjorat pel fet que són exhaurits els manuals de Posner, Boyd-Bowman i Paton».¹² Canfield i Davis anuncien després que prestaran una especial atenció als dialectes reto-romànics, vist que encara s'han estudiat poc. Abruptament afegeixen que també fa molta falta «a grammar of Sardo ... that highly important but neglected language». Sembla que parlen del sard, el qual, però, en tota la resta del llibre, anomenen «Sardinian» («sardo» no consta a l'índex). Un glossari (pàgs. xv-xxvi) de més de dues-centes definicions de termes lingüístics¹³ precedeix el text. El primer capítol mostra la necessitat d'una grafia fonètica amb l'exemple humorístic de la pronunciació dels mots anglesos *plough, through, though, tough, cough, hiccough* (on *-ough* es pronuncia *ou, u o. / f, æf, / p*; hom podria afegir el nom *McCullough* que termina en *o*) i introdueix conceptes de la fonologia. El segon passa revista, amb mapes, a les llengües romàniques en el món d'avui. Després (pàgs. 17-125), s'explica, amb figures, llistes i exemples sinòptics, la fonologia històrica. S'addueixen formes de l'it., sard, romanès, cast., port., cat., prov., fr., rètic, sempre en la forma *estàndard* en la grafia *oficial*, amb algunes referències a dialectes en les notes. El capítol de fonètica acaba amb apartats¹⁴ sobre «canvis esporàdics» com afèresi, assimilació, dissimilació, metàtesi, etc., i sobre «Latin Cases, Gender, etc.», on l'«etc.» sembla referir-se a les llistes d'exemples de canvis semàntics,¹⁵ de diminutius i augmentatius, i d'altres coses que encara hi havia al calaix de sastre dels autors. El capítol dedicat a la morfologia i sintaxi (pàgs. 126-149) és molt més breu — massa breu, diria jo —, amb apartats sobre els articles i els pronoms, les innovacions en el sistema verbal romànic (auxiliars, subjuntiu, construccions d'infinitius) i poc més.

A les pàgines 154-180 són transcrites mostres comparatives de les llengües romàniques modernes: frases del tipus «La chemise de mon frère» en tres idiomes, proverbis anglesos en tres o quatre, extrets d'alguns textos literaris¹⁶ i de diaris romanesos, la famosa *Chèvre...* de Daudet en quatre dialectes reto-romànics, el

11. En la portada és escrit amb totes les lletres el segon nom de pila de cada autor: «D. Lincoln Canfield» i «J. Cary Davis». No és tan sols el sistema hispànic de noms el que produeix maldecaps als bibliotecaris estrangers!

12. Em sembla poc probable que molts professors fossin igualment dependents del *From Latin to Romance in Sound Charts* (Calamazzo 1954) del segon, i del *Manuel d'anciens français* (Londres 1933) del tercer autor enyorat.

13. I de noms de llengües; quant al català hom hi diu que «no és un dialecte de l'espanyol».

14. Alguns van seguits d'exercicis pràctics. Per què n'hi ha tan solament en aquesta part?

15. Per ex. «PÚLLU, 'animal jove' ... cat. *poll*, — «chicken, young bee». Però no es tracta d'una 'abella jove' sinó d'una 'larva».

16. Sense referències a edicions: la Vida de «Guirautz de Bornelh» és introduïda simplement amb «Provençal». El català hi és representat per les tretze ratlles sobre *La Nacionalitat Catalana* de Prat de la Riba.

salm 23 en onze traduccions romàniques,¹⁷ passatges bíblics en dialectes sards, et-cètera, i mai cap nota sobre les discrepàncies entre ortografia i pronunciació. La Bibliografia selecta (pàgs. 181-199), segons el prefaci «més aviat extensa» per a permetre als estudiants de continuar ells mateixos l'estudi de la romanística, el «millor de tots els mons possibles», té apartats per a cada llengua, sempre separant «diccionaris» de «gramàtiques històriques i textos». Però aquesta proliferació bibliogràfica no farà sinó despistar l'estudiant, ja que no és analítica. Quant al català, per exemple, indiquen els diccionaris de Torrellas, Balari, Escrig, Fabra, Labèrnia, Vallès i Sanelo.¹⁸ El DCVB hi és mencionat dues vegades: sota el nom d'Alcover com si es tractés d'un sol volum del 1935, i sota el de Moll, amb la data de 1961-1962. Hi ha més sorpreses en l'apartat dedicat a «gramàtiques històriques» perquè hi trobem referències a Ballot y Torres, Capdevila («Coms'ha [sic!] d'escriure una carta en català»), Crowley, Estorch y Sigues [sic!], Llobera, Marvà, Moll (*Els llinatges... i la Gram. normativa per a ús dels escriptors balearics* [sic!]), Montsià, etc., a més de l'entrada enigmàtica «Griera, A. *División dialectal de la lengua catalana*. Biblioteca de autotes [sic!] Españoles 37. N-p. (= *no place*, 'sense lloc'), 1961». Em sembla obvi, doncs, que els autors van posar moltes coses en llur bibliografia que no han vist mai, potser per a «épater les bourgeois», però segurament no per a ajudar els estudiants.¹⁹

El *Manual* dels dos professors d'Illinois és força millor que el de Mendeloff, i potser sí que es pot recomanar als alumnes de cursos de romanística. Però això ho faran tan sols els professors que encara s'adhereixen al mètode tradicional de presentar la fonètica històrica del tipus neogramàtic: un fonema darrera l'altre — accentuat, no accentuat, inicial, final, etc., etc. — amb exemples i més exemples, interrompent la monotonia amb alguna historieta etimològica. I comparar traduccions de passatges bíblics en dialectes que probablement per aquí ningú no sap com es pronuncien correctament, tampoc no és més interessant. Si donem a l'estudiant d'avui la impressió que la romanística es redueix a exercicis mentals amb fórmules abstractes, hom dirà que més li val de fer això mateix amb els transformalistes-generativistes ahistòrics, que almenys li ofereixen l'atractiu de la novetat i l'entusiasme d'una nova ideologia. I si cal acceptar el fet que una fonètica històrica presenti els resultats de decennis d'investigacions en llistes àrides, s'ha d'exigir, d'un llibre que vol ésser una introducció a la romanística, més llegibilitat. Els grans manuals anteriors ho van acomplir combinant la descripció diacrònica de les llengües amb la història cultural, social i literària de les nacions que les parlen. Però això sembla difícil de fer als Estats Units, on els estudiants creuen que *filologia* es refereix només a llatí i grec, on en les universitats la filologia en el vell sentit s'ha separat de l'ensenyament de la literatura, i encara més de la lingüística — que en molts llocs ja ni forma part de *filosofia i lletres* però sí de les *ciències socials* (per fer-se, així, *ciència*). L'obra de Canfield i Davis vol ésser *de lingüística*, i per això hi és exempli-

17. Dues en català; així hom pot comparar «el meu calze embriagant quant deliciós és» amb «el meu veire sobreix».

18. Com a lloc d'edició és indicat «Castello [sic!] de la Plaha [sic!], Castellonense de Cultura [sic!], 1964». El llibre surt una segona vegada, com si fos una altra cosa, sota el nom de l'editor J. GULSOY.

19. Per a mi no hi ha dubte que Canfield i Davis han simplement copiat la bibliografia preliminar del projecte mencionat del Pedagogical Seminar for Romance Philology, presentada als membres dintre del *Progress Report* de 1971, policopiat, on a la pàg. 26 també trobem l'error «Castello de la Plaha». A l'obra de Griera s'hi refereixen correctament amb les sigles «*B D Esp*».

ficada la bellesa de la llengua francesa amb la frase «la chemise de mon frère», i per això hom hi presta una especial atenció al rètic i al sard. És clar que, lingüísticament, tant se val un dialecte com l'altre, i això s'ha de demostrar a l'estudiant des de la primera hora; però després aquest té dret que el professor l'introdueixi al gran castell de la romanística per la porta gran, mostrant-li primer les grans sales famoses, abans de donar un cop d'ull a les cambretes romàntiques de la torre.

Els dos llibres que anem a descriure ara sí que combinen l'explicació de lleis fonètiques amb la lectura de textos literaris, i la discussió d'etimologies i de canvis semàntics amb la història de la cultura. Els autors, Robert Hall i Mario Pei, són, ambdós, mestres reconeguts de la filologia romànica i de la lingüística general, ambdós amb una llarga vida activa de contactes amb tota mena d'estudiants i també amb el gust i el do per a la popularització. A veure si ens presenten el llibre de text ideal per a un curs introductori a la romanística!

Robert A. Hall, jr., en *Comparative Romance Grammar*, vol. I: *External History of the Romance Languages* (American Elsevier Publishing Company, Nova York 1974, XIII + 344 pàgs.), posa el fonament del seu *magnum opus* en sis volums. Hall, de la Universitat Cornell a l'Estat de Nova York, és conegut arreu del món, per l'un o l'altre dels seus trenta-tres llibres i quatre-cents articles, xifres que hom ens recorda en una nota biogràfica preliminar.²⁰ En la llarguíssima bibliografia²¹ al final del volum (pàgs. 256-329), Hall recorda més de cinquanta treballs seus, des del 1942. Hi trobem les seves bibliografies de la lingüística italiana i sarda, i els resultats de les seves preocupacions pel proto-romànic, les llengües criolles, la lingüística aplicada a l'ensenyament i el seu anti-idealisme i anti-ahistoricisme. Els sis volums de la *Comparative Romance Grammar* el proveiran de l'espai suficient per a desenrotllar les seves idees originals i provar la superioritat de la seva concepció del que hauria d'ésser la filologia i la lingüística històrica.

El primer volum és dedicat a la història externa de les llengües romàniques, incloent-hi també (pàgs. 227-248) una petita història de la lingüística romànica. En el capítol introductori, Hall explica alguns termes i conceptes bàsics i el mètode comparativista, presentant ja a les pàgs. 14-15 el seu arbre genealògic de les llengües romàniques on, per arribar per exemple al nostre català, hem de passar pel Proto-Continental, Proto-Italo-Occidental, Proto-Occidental, Proto-Ibèric, Proto-Ibèric del Nord. El segon capítol descriu la Romània actual, amb apartats sobre llengües natives, oficials, usades com a *lingue franche* i criollitzades. Ens hi és dit, per exemple, que el català-valencià destaca entre les llengües romàniques pel canvi de *l* inicial a *ll*-, i el barceloní, dins els dialectes catalans, per la confusió de *a* i *e* inaccentuades. Prenguem també el català per exemplificar com Hall anota el seu text. En la pàg. 25 llegim «valencià; ⁵⁶»; al final del capítol, pàg. 38, s'hi indica, en estil-telegrama, Torres Fornés 1903 i Barnils Griol 1913; hem de buscar en la bibliografia final els títols dels llibres aHudits, respectivament *Sobre voces usadas en Segorbe* i *Die Mundart von Alacant* (no hi ha més informació).

En el cap. 3 comença la història lingüística propera, amb la descripció del lloc del llatí dins els idiomes indo-europeus, les llengües substrats en la Romània i les

20. Sobre Hall vegeu A. REY, *Robert Hall et la linguistique americaine*, ZRPh, 86 (1970), 205-218, o F. HAMLIN, *Bibliographie des études romanes en Amérique du Nord*, RLR 80 (1974), 231-253. Hall acaba de publicar una autobiografia fins al 1965, titulada *Stormy Petrel in Linguistics* (Ithaca, Nova York, 1975) (ed. multicopiada). Esperem ara l'apologia *pro domo sua* de Pei.

21. Unes dues mil cinc-cents obres. Precedeixen vuit pàgines de sigles de revistes.

influències dels dialectes itàlics en el desenvolupament del llatí antic al llatí clàssic. També molt concentradament hom hi parla de l'expansió del llatí vulgar per tot Europa. El capítol sobre els segles de les migracions de pobles conté molts exemples de préstecs germànics, eslaus i àrabs. En el cap. 6 Hall descriu l'estandardització de certs dialectes, per diferents raons, com a llengües nacionals, i sorprèn després el lector amb la seva reconstrucció dels *Serments de Strasbourg* en francès del nord, italià del centre i de la Toscana, ibero-romànic *conservador* (gairebé mosàrab) i *avançat* (amb lenició i diftongació), sard i romanès, sempre segons que ell imagina que es pronunciaven el 842. Ja sobre un terreny més sòlid transcriu també una harğa (treta del Tagliavini, com és indicat en una nota) i menciona els primers textos literaris en llengües romàniques —forçat de parlar, quant al rètic, romanès, provençal modern i llengües criolles, de temps més aviat recents. El cap. 7 és dedicat a la influència del llatí sobre les llengües romàniques quant a ortografia, lèxic i estructura des del pre-humanisme al Renaixement, a la *Questione della Lingua*, discussions ortogràfiques i, a més, amb molts exemples, a préstecs lèxics de llengües romàniques i no romàniques, així com de les regions novellament colonitzades. Els tres capítols següents mostren ja en llurs títols què ha tingut segons Hall la més gran importància en la història lingüística dels darrers quatre segles: 8. *Purism and Academicism* (amb la continuació de la presentació d'intercanvis culturals i lexicals); 9. *Changes in Social Structure* (industrialització, revolució, regionalisme, emigració); 10. *Changes in Channels of Communication* (ràdio, film, premsa).

Tot això es llegeix fàcilment, els exemples intercalats en el text no es fan mai feixucs, bé que en alguns passatges sí que hi ha massificació,²² i la selecció de fets històrics, noms d'escriptors²³ i d'obres literàries és lògica, ben sospesada, i representa el mínim que un bon estudiant —o una persona mitjanament cultivada— hauria de saber. El llibre, doncs, es troba en la tradició de les vulgaritzacions de Jespersen quant a l'anglès, Cohen o Wartburg per al francès, Spaulding per al castellà, Entwistle per a les llengües peninsulars, Devoto o Migliorini per a l'italià, Wolff per a les llengües europees, etc., però Hall considera tota la Romània, i té més preocupacions lingüístiques... però també hi reïx. És clar que el tema no exigia moltes investigacions personals noves i que no hi calia força originalitat, però el mestratge de l'autor es veu en la selecció dels fets adduïts i dels exemples, en la presentació i en l'estil. Nogensmenys, el llibre, anunciat com a volum primer d'una *Gramàtica Comparativa Romànica*, potser no atraurà prou l'atenció del públic; i el preu de gairebé vint dòllars el posa al límit d'un *llibre d'escola*. Com que hom pot preveure que aquesta història externa de les llengües romàniques trobarà més lectors que els volums següents de fonètica, morfologia i semàntica històrica, em semblaria una bona idea de reimprimir-la, una mica abreujada, com a llibre de butxaca, amb poques notes, i amb una bibliografia mínima però analítica. I en aquesta

22. La transcripció de tot exemple en grafia fonètica i estàndard em sembla pedant en llengües amb ortografia fàcil. Vegeu, per ex. «sp. /marráno/ *marráno*... it. /marráno/ *marrano*», o bé «lat. /ho:k fakto:/ hoc facto». D'altra banda, la insistència a indicar l'articulació *densa* i *relaxada* (tancada o oberta) amb els signes \wedge i \vee posats després de la vocal (per ex. «/o \wedge te \wedge / *òter*») és innecessària, sobretot quan el segon signe no apareix en cap lloc; o més ben dit, s'ha canviat en el signe \times , com per ex. en «it. /burò \times / *burò*».

23. Des del punt de vista pedagògic em sembla preferible de no presentar tots els autors literaris adduïts amb noms i dates biogràfiques complets. Confrontant amb una sèrie del tipus «Joan Maragall (1860-1911), Josep Carner (1884-), «Victor Català» (Catalina Albert y Paradís, 1873-1966), José M. Sagarra (1894-1961), ...», etc. (pàg. 204, en total sis noms; Carner és mort el 1971), molts lectors sentiran la temptació de saltar tot el passatge.

reedició caldrà prestar més atenció a la correcció de les proves. En el volum que aquí critiquem surten a poca distància errors d'impremta tan lleigs com per exemple *dotine* per *doctrine*, *nécesisté* per *nécessité*, *républiquel* per *république*, *ragiio* per *raglio*, *orn* per *iron*, *nothiug* per *nothing*, *tymologisch* per *etymologisch*, *Roneaglia* per *Roncaglia*, etc. Sembla que Hall, atrafegat amb els volums següents, no ha dedicat prou temps a acabar bé el primer.

El segon volum de la *Comparative Romance Grammar*, titulat *Proto-Romance Phonology*, aparegué el 1976, però encara no l'he vist. Segons el projecte de l'editorial, que conté mostres de dues pàgines, consta de 297 pàgines i val 23 dòllars. Com que l'estudi i la reconstrucció de les etapes *Proto* de les llengües romàniques és l'especialitat particular del professor Hall, aquest volum li permet de presentar àmpliament les seves teories — i per això serà estudiat detingudament pels seus col·legues crítics. Segons el sistema neo-gramàtic, Hall hi presenta mil quatre-cents noranta exemples — en columnes clares i numerades, indicant el número de l'etymon del mot en qüestió en el *REW* — dels canvis fonològics del llatí al proto-romànic i al romànic primerenc en deu regions lingüístiques. Al tercer volum farà el mateix per a la morfologia, i al quart per a la sintaxi. Al cinquè volum estudiarà la formació de paraules i el sisè serà dedicat a qüestions de lèxic. Esperem que el primer volum rebi l'acollença favorable que mereix i que el professor Hall dugui a bona fi, en els deu anys previstos, el seu grandios projecte. Potser sí que es mostrarà digne de l'epítet *Meyer-Lübke americà*.²⁴

La persona que amb més interès — i amb no poca gelosia, penso — seguirà l'èxit del primer volum de Hall serà Mario Pei, professor emèrit de la Universitat Columbia de Nova York, vist que ell també ha publicat una monografia sobre el mateix tema, *The Story of Latin and the Romance Languages* (Harper & Row York, etcètera, 1976, xx + 356 pàgs. i 10 il·lustracions). Encara més que no pas Hall, Pei és conegut pels seus volums de vulgarització lingüística (que hom recorda al lector en el foli de guarda). El seu gruixut llibre de butxaca *The Story of Language*²⁵ presentà ja molts materials que ara són desenrotllats en aquesta *Història del llatí i de les llengües romàniques*. El breu prefaci no deixa entreveure a quin públic es dirigeix Pei, però fullejant el llibre és obvi que no pot ésser *l'home del carrer*. Hi diu que vol aclarir, de forma ben sospesada, les influències històriques, geogràfico-demogràfiques i psicològiques en el desenvolupament del llatí i de les llengües neollatines, buscant les raons que conduïen a l'expansió de certs idiomes o bé al decreixement i a la desaparició d'altres. Els vint-i-cinc capítols del llibre van repartits en dues parts. I (pàgs. 3-40): El fons històric, que descriu l'expansió i la fi de l'imperi romà i l'establiment de nacions romàniques modernes i la colonització ultramarina; II (pàgs. 43-237): L'evolució lingüística: del llatí arcaic, clàssic i vulgar a les llengües literàries i nacionals medievals, i els canvis socials i geogràfics en els segles ulteriors fins al món d'avui. Segueixen alguns capítols sobre les influències mútues entre idiomes romànics i d'aquests a no-romànics, sobre la situació històrica

24. Aquesta comparació amb la *Grammatik* de 1890-1902 (reed. Nova York 1925) ja la fa E. Pulgram, amic de Hall, en la seva recensió en «General Linguistics» 16/1 (1976), 24. Altres crítiques ja publicades es troben en «Language» 52/1 (1976), 246; «Verba» 2 (Santiago de Compostela 1975), 325-330.

25. 1.ª ed. del 1949; versió ampliada a partir del 1966. Traducció italiana del 1952, francesa del 1954 i espanyola (*La maravillosa historia del lenguaje*) de 1955. La recensió més favorable a «Word», 8 (1952), 169, la més crítica — i des del punt de vista lingüístic justificada — a «American Speech», 25 (1950), 203. Els mateixos materials servien a Pei també en els llibres seus sobre *Voices of Man* i *The World's Chief Languages*.

i actual dels dialectes, un sumari geogràfic-estadístic dels parlants de llengües neollatines actuals i un cop d'ull al futur. Acaba amb una breu història de la filologia romànica.

La separació entre història i lingüística no és gaire rigorosa; en la segona part són intercalades simplement en la història externa citacions de textos, mots i formes. Pertot arreu hom observa la tendència de Pei a mencionar fets que, bé que molt interessants, no tenen a veure gaire amb la romanística i que despistaran l'estudiant. Per exemple: la comparació dels *limites* (el singular no surt) romans amb la línia Maginot, els detalls sobre Enric IV i el Papa Gregori VII a Canossa el 1077, les indicacions que Leif Ericsson descobrí Vinland, que el vescomte Grey digué a l'inici de la primera guerra mundial que s'apagaven els llums a tota Europa, etc. Alguns conceptes més o menys lingüístics sí que Pei els aclareix ell mateix en les poquíssimes notes de peu de pàgina (Gàlia cisalpina, l'heretgia arriana, glosses, isoglosses), i en el text mateix són explicades amb glosses coses com *güelfs* i *ghibellins*, la pedra de Rosetta, etc. La més gran innovació de la segona part és que en una vintena de llocs l'autor remet a l'apèndix, on certs punts són presentats i explicats amb més deteniment. Segons ja indica la portada del llibre, aquests apèndixs foren escrits, compilats (basant-se en materials fornits per Pei) i presentats per Paul A. Gaeng, catedràtic a la Universitat de Cincinnati. Aquesta part important de l'obra (pàgs. 241 a 316), en lletra petita, ofereix explicacions lingüístiques d'extrets de famosos textos històrics romànics, com inscripcions itàliques en llatí tardà o vulgar, els Sermons d'Estrasburg, la seqüència de santa Eulàlia,²⁶ les fórmules de Montecassino i d'Umbria, i les glosses de san Millán. A més, sense notes lingüístiques — i, com sempre, sense indicacions quant a la pronunciació ni referències a edicions i estudis (ni indicant quines ratlles són), però repetint la traducció anglesa ja donada en el text — hi són presentades algunes ratlles del *Roland*, del *Cid*, dels trobadors, de poetes toscans, etc., i mostres de llengües menors com el sard (documents dels segles onze i dotze i el *Babbu nostru qui stas...*), el rètic, el vegliota, els dialectes romanesos (però res sobre el català). També hi ha un apèndix que enumera les llengües indoeuropees; un altre descriu el sistema morfològic del llatí clàssic, un altre resumeix la fonètica històrica de l'italià, castellà i francès.²⁷

Descarregat, doncs, del pes àrid de discussions filològiques, el text proper pot sospesar millor la presentació històrico-cultural amb exemples i al·lusions a textos. Vist que Pei insisteix en el seu prefaci que la psicologia és tan important com la geografia i la història externa, sorprèn que no hagi prestat més atenció a exemples de préstecs lèxics. Per exemple, diu que el llatí *sapo* 'sabó' és sens dubte un mot germànic après pels soldats romans en contactes fronterers (pàg. 61, repetit pàgina 194), mentre Canfield-Davis (pàg. 65), en un altre context, afegeixen a l'explicació que la pronunciació de la inicial en cast. *jabón* és deguda a l'àrab, la qüestió irònica de si això permet conclusions quant a la higiene dels espanyols medievals. Tampoc els exemples de canvis semàntics no es fan servir per a observacions culturals. ¿Què farà el lector per exemple amb la informació que «la llengua cristiana

26. La influència de Monteverdi i de Tagliavini sembla òbvia. Com Tagliavini, Pei-Gaeng presenten tan sols deu ratlles de la *Seqüència*, però en Pei trobem indicat com a exemple del canvi á[>e la paraula *presentede* que surt a la línia 11! Hom còpia la mateixa carta romanesa del 1521. L'èmfasi sobre els primers documents romànics, amb tants de problemes de grafia, etc., em sembla de pobre pedagogia.

27. Pei afegeix una *Nota* sobre els canvis del tipus *atta ata ada ada aa* on presenta com a descobriments seus idees de Haudricourt-Juillard, Martinet, Weinrich i Lüdtké, sense mencionar aquests investigadors ni en la bibliografia.

finalment es feia oficial i molt mots perdien el seu sentit antic i assumien el nou que encara tenen en les llengües romàniques i altres, ... com *pax*, de 'fi de guerra' a 'cessació de persecucions', a 'família de cristians' i finalment 'petó de pau i germanor'.²⁸ El lector sentirà també en molts altres passatges que l'autor no li doni prou informació per entendre el seu raonament. En la pàg. 116 llegeix que «el navarro-aragonès caigué aviat sota la influència de Catalunya, respecte a la llengua de la qual tant historiadors com lingüistes tenen alguns dubtes». Després, pàg. 120, afirma que «la més distinta de les llengües peninsulars és el català, que molts creuen que tenia les seves arrels en la part francesa i provençal dels Pirineus».²⁹ Unes tals imprecisions i l'absència de referències bibliogràfiques no les podem atribuir a la voluntat de concentrar el text al màxim possible, puix que moltes coses són dites no dues sinó tres vegades,³⁰ i això no sempre per raons pedagògiques. A més, l'autor té temps per a excursions més aviat literàries que no pas lingüístiques (dues pàgines sobre la *Chanson de Roland* — repetint-hi que té més de 4.000 versos i que l'autor és Turolfus), per a apartats innecessaris («el llenguatge esopià dels comunistes i gent de la mateixa tinta ha estat finalment desenmascarat»)³¹ i per a moltes ratlles buides a causa d'un estil de poca volada i de foc d'encenalls (dues vegades *chanson de geste* és traduït per «tale of doughty deeds»; hi ha moltes altres aHiteracions).

El professor Pei simplement no ha pogut alliberar-se de l'estil que tant li ha servit en els seus llibres populars de butxaca. Evitant tota polèmica, referències bibliogràfiques o mencions de noms d'investigadors,³² llistes d'exemples³³ o tot formalisme neogramàtic, es complau en el paper del gran *conteur* que, gràcies a tota una vida de lectures i d'escrits, pot entretenir la seva audiència sense necessitat de molta preparació. És clar que no podem criticar el contingut de la Història; aquests fets ja se saben i es repeteixen des del *Grundriss* de Gröber. Allò que justifica noves històries lingüístiques de la Romània és una presentació moderna, la incorporació elegant dels resultats de les noves recerques i les indicacions sobre el camí que encara cal recórrer, sempre tenint en compte els interessos canviants dels lectors a

28. «...the Christian language ultimately became official, and many words lost their ancient sense and assumed the new meanings they still hold in the Romance and other languages... *pax*, from 'end of war' to 'cessation of persecutions' to 'family of Christians', ultimately 'kiss of peace and brotherhood'».

29. «Navarro-Aragonese... soon fell under the influence of Catalonia, concerning whose language both historians and linguists entertain some doubts» i «Most distinctive of the peninsular languages is Catalan, which many believe had its roots on the French-Provençal side of the Pyrenean divide».

30. Per exemple: San Millán a Castella, prop de la Rioja, que limita amb el territori aragonès», pàg. 95: «San Millan de la Rioja, regió a cavall de la frontera lingüística castel·lano-aragonesa», pàg. 119, n. 2.

31. Pei diu primer que els cristians tenien, durant les persecucions paganes, «a sort of Aesopian language» canviant el sentit de les paraules per tal de no fer-se reconèixer, semblantment com feien els comunistes parlant de *democràcia*, etc. Segueix: «But just as the Aesopian language of Communism finally broke forth into the open...».

32. El primer nom d'un lingüista modern surt a la pàg. 148; es tracta precisament de Robert Hall. Després són mencionats Monteverdi, Elcock, Menéndez Pidal, Migliorini, Entwistle, Posner, i ningú més. Anne Slack i R. Lenz són citats sense nota ni referència en la bibliografia. Diez es troba a la pàg. 176, i no a la 173, com indica l'índex.

33. Els exemples es fan més nombrosos en els capítols finals sobre préstecs lèxics moderníssims i contactes lingüístics entre llengües romàniques i no romàniques (amb un apartat sobre Esperanto).

què va destinat el llibre. I si una audiència general potser sí que es deixarà impressionar per detalls com que «els pocs millers d'istro-rumanesos de la vall d'Arsa a Iugoslàvia... són, segons alguns, relacionats amb els morlaquiens, o mavrovlacs (romanesos negres) de Dalmàcia, avui totalment extingits» (pàg. 138), l'estudiant que s'inicia en la filologia romànica i que hom vol atraure a aquest camp de recerques hauria d'aprendre les bases de la nostra disciplina segons una perspectiva més pedagògica. Fins i tot l'elemental *Breu història de la filologia i lingüística romàniques* (pàgines 222-237) no li serà gaire útil. Començant amb la Torre de Babel, Pei dedica set pàgines a generalitats abans d'arribar als romanistes primerencs «de Ste.-Palaye, Bonamy, Sarmiento» i «De Jubenal, discoverer of the *Chanson de Roland*»³⁴ i passa després a recórrer els diversos camps d'activitat investigadora, presentant els noms dels filòlegs³⁵ que després surten alfabèticament en la bibliografia (pàgs. 341-346; precedeix, pàgs. 317-339, un glossari de termes lingüístics). És característic que els últims apartats de la *Breu història*, sobre Chomsky i l'escola transformacional-generativista, són deguts a la ploma de P. Gaeng. Però si Pei vol evitar tota polèmica, el seu alumne també prefereix de no prendre posició i ni deixa entreveure que al filòleg d'avui li cal decidir-se quant al valor de la nova escola i la seva possible influència en la romanística.

Potser Pei sent fins i tot una certa atracció pels generativistes. Format en l'escola idealista de Croce i Vossler sí que sentirà simpatia pel neoplatonisme científic chomskià, pels grandiosos interessos de la seva escola i el seu atreviment de formular teories i generalitzacions a base de pocs materials. Els chomskians, per part seva, mostraran més interès, crec, per les reconstruccions de llengües *proto* del positivista i neogramàtic Hall, sense, però, comprendre'n la base teòrica i el context filològic. La ironia de tot això fa somriure; però el diàleg de sords que s'anuncia no deixa preveure un futur propici per a la filologia romànica a Amèrica.

CURT J. WITTLIN

University of Saskatchewan, Saskatoon

34. Sense més detalls en la bibliografia. Sembla referir-se a J.-B. de La Curne de Sainte-Palaye i, potser, a A. Jubinal, que ha publicat *La Tapisserie de Bayeux* i un article sobre el *Cid* (la *Chanson* la va descobrir el 1832 Henri Monin); però, de tota manera, la selecció resta estranya.

35. «El representant més gran dels estudis catalans és A. Griera i Caja» (*sic*, per Gaja). La bibliografia menciona solament, amb accents erronis, la *Gramàtica històrica* del 1931 i l'*Atlas lingüístic* de 1923-68. Almenys es diu que J. Corominas prepara un diccionari històrico-etimològic del català.